

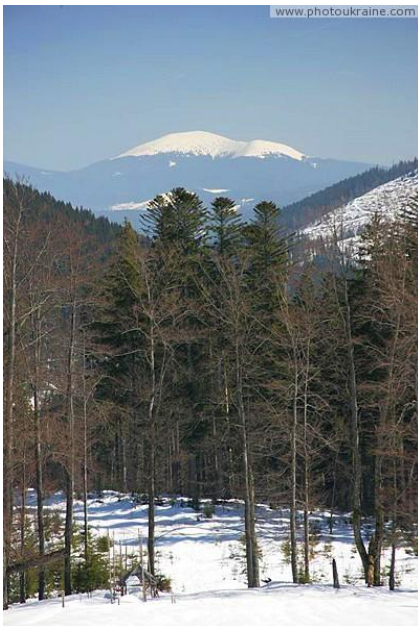
Стратегія збереження і відтворення ландшафтного та біологічного різноманіття в Національному природному парку «Синевир»

Дербак М. Ю., директор

Тюх Ю. Ю., кандидат біологічних наук, заступник директора з науково-дослідної роботи

Національний природний парк «Синевир» (с. Синевир, Міжгірський р-н., Закарпатська обл.)

На сучасному етапі розвитку людської цивілізації відбувається потужний вплив людини на біосферу, що призводить до зміни ландшафтів і біологічного різноманіття в цілому, збереження та відтворення останнього – глобальна екологічна проблема, одним із шляхів розв'язання якої є одержання вичерпних знань про ландшафти та їх різноманітність як конкретних регіонів у цілому, так і заповідних територій, де ще певною мірою збереглися різні форми ландшафтів та значне видове багатство рослин і тварин.

Збереження та відтворення ландшафтного та біологічного різноманіття сьогодні перебувають у центрі уваги в національному природному парку (НПП) «Синевир». Першочерговим завданням є вивчення природних екосистем парку з метою розроблення заходів щодо функціональної оптимізації його складових. Це потрібно для того, щоб ландшафти парку (насамперед лісові) стали в умовах заповідного режиму еталонами для збереження.

Загальна площа території НПП «Синевир» станом на 01 січня 2012 року становить 43 тис. га, у тому числі в постійному користуванні перебуває 34598 га, із них площа, вкрита лісом, налічує 31943 га.

Сьогодні в НПП «Синевир» (із внесенням наших пропозицій) оптимізація території функціональних зон виглядає так:

- заповідна зона (5866 га, або 17,0%);
- зона регульованої рекреації (23043 га, або 66,6%);
- зона стаціонарної рекреації (12 га, або 0,03%);
- господарська зона (5677 га, або 16,37%) [1].

Під час розроблення ландшафтно-характеристичної території НПП «Синевир» за рекреаційним призначенням необхідно якнайкоректніше здійснити її оцінку. На цей час в НПП «Синевир» ландшафти заслуговують такої оцінки:

- а) полірекреаційні природно-територіальні комплекси з високим ландшафтно-рекреаційним потенціалом – 25% території;
- б) монорекреаційні природно-територіальні комплекси з високим ландшафтно-рекреаційним потенціалом – 15% території;
- в) полірекреаційні природно-територіальні комплекси з середнім ландшафтно-рекреаційним потенціалом – 30% території;
- г) монорекреаційні природно-територіальні комплекси з середнім ландшафтно-рекреаційним потенціалом – 20% території;
- д) природно-територіальні комплекси з низьким ландшафтно-рекреаційним потенціалом – 10% території [2].

Як впливає із загальної ландшафтно-рекреаційної оцінки НПП «Синевир», його природно-територіальні комплекси мають у цілому високий рекреаційний потенціал, тому що близько 64% території національного парку входить до рекреаційних зон.

На основі багаторічних досліджень, проведених разом із науковцями Інституту ботаніки НАН України, ми уточнили видовий склад спонтанної флори НПП «Синевир», яка налічує нині 890 видів судинних рослин, які відносять до 398 родів, 104 родин і 5 відділів [3]. Виявлено 132 види рідкісних рослин, що належать до 90 родів і 45 родин, із них до «Червоної книги України» [4, 5] занесено 50 видів. Серед рідкісних рослин є 7 видів, які відносять до першої групи, 18 видів – до другої, 107 видів – до третьої та четвертої груп рідкості [6]. Адвентивна фракція у флорі НПП «Синевир» включає 104 види з 74 родів і 27 родин [7].

Згідно з попередніми геоботанічними даними, угруповання судинних рослин у НПП «Синевир» мають бути віднесені більш ніж до 11 формацій і приблизно до 100 асоціацій [8], причому частину їх (близько 10 рослинних угруповань) занесено до Зеленої книги України [9] як рідкісні, які слід предметно охороняти.

На жаль, у сучасному виданні «Праліси Закарпаття. Інвентаризація та менеджмент» [10] немає даних про праліси на території Міжгірського району, у тому числі на території НПП «Синевир», тому найближчим часом необхідно заповнити цю інформаційну прогалину.

Тваринний світ національного природного парку вивчено ще не повністю, зокрема фауну безхребетних, однак стосовно хребетних є певні дані, згідно з якими вона налічує 170 видів, які є представниками таких класів: круглороті (1 вид), костні риби (18 видів), земноводні (12 видів), плазуни (7 видів), птахи (90 видів), ссавці (42 види). До Червоної книги України (2009) занесено 21 вид представників хребетних тварин [1].

Площа природних лісів, де слабо помітна або майже непомітна діяльність людини, становить, за попередніми даними, 7262 га, і ми сподіваємося, що незабаром більшій частині цих територій буде надано статус пралісів.

Криволісся на верхній межі лісу складається з сосни гірської (*Pinus mugo* Turra) – 396,2 га, ялівцю сибірського (*Juniperus sybirica* Burgsd.) – 50 га, вільхи зеленої (*Alnus viridis* DC.) – 123,4 га, крім цього, 103,6 га

займають кам'яні розсипища греготи, і це, безперечно, рідкісні й вразливі природні екосистеми.

На території НПП «Синевир» мішані ліси розподіляють за складом у такому порядку: буково-яворово-ясеново-в'язово-грабові – 5319 га, буково-ялицево-яворово-ялицево-ясенові – 3311, чисті букові ліси – 5764, вільхові ліси – 300, хвойні ліси – 18560 га.

Загальна протяжність гідромережі в межах НПП (водні артерії) становить 450 км. Із них внутрішні водні об'єкти займають 226 га, верхові болота – 39 га. Найактуальнішими водними об'єктами в НПП «Синевир» є водно-болотне Рамсарське угіддя Міжнародного значення, зокрема озеро Синевир площею 29 га (площа

водного дзеркала 7 га), Дике озеро, або Озірце, площею 1,2 га, оліготрофне сфагнове болото Глуханя площею 17 га та Замшатка площею 4,2 га.

Найнебезпечнішими чинниками, що негативно впливають (принаймні можуть впливати) на природні екосистеми в НПП «Синевир», є такі:

I) Абіотичного характеру (неживої природи):

– повені, селі, зсуви, лавини, ерозія ґрунтів, снігопади, сніголами, землетруси, вітровали, вітроломи.

II) Антропогенного характеру:

– отруєння та забруднення природних екосистем, у тому числі й гідромережі, пожежі, засмічення території, браконьєрство, самовільні рубки лісу, можливі випадки несанкціонованого вилучення рослин і тварин, можливі випадки нападу свійських тварин на дику дрібну фауну і молодняк, можливе рекреаційне та господарське перевантаження деяких ділянок природних екосистем.

III) Біотичного характеру (живої природи):

– трансформація (зміна) цінних природних екосистем, розвиток інвазійних процесів, поширення адвентивних видів флори та фауни, поширення хвороб і шкідників флори та фауни, всихання ялинових насаджень, зникнення «червонокнижних» і вразливих видів флори і фауни, що занесені до різних переліків із особливим режимом охорони.

Тому наукові працівники й зосереджують щороку увагу на виконанні науково-дослідних робіт, що стосуються зазначених чинників. У НПП «Синевир» щороку здійснюють різні охоронні заходи, метою яких є відвернення та зниження рівня ризику впливу на природні екосистеми. Серед них, зокрема, – відтворення природних екосистем шляхом насадження лісових культур та природного поновлення, у середньому на

площі близько 40 га. У розсадниках НПП «Синевир» кожного року вирощують близько 50 тис. саджанців фонових видів дерев, закладено дослідну ділянку для вирощування й дослідження 30 рідкісних і зникаючих видів флори загальною кількістю близько 2 тис. особин.

У НПП «Синевир» працює риборозплідник із відтворення рибних запасів, у якому щороку інкубують близько 60 тис. ікринок форелі.

У 2011 році в НПП «Синевир» вперше в Україні збудовано та відкрито реабілітаційний центр для бурих ведмедів, де вивчають і здійснюють реабілітацію особин, які зазнали жорстокого поводження і незаконно утримувалися в неволі.

У НПП «Синевир» дотримуються, крім чинного природоохоронного законодавства, також міжнародних угод та конвенцій, що стосуються збереження і відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття. Зокрема, ми запропонували постійно розвивати та вдосконалювати законодавчу базу в галузі природно-заповідного фонду. У 2011 році відповідно до виконання положень Рамкової (Карпатської) конвенції розширено територію ПЗФ площею 2304 га.

Література:

1. *Літопис* природи НПП «Синевир». – 2009–2011. – Томи 18–20.
2. Романів А. С. Ландшафтно-рекреаційний потенціал Національного природного парку «Синевир»: автореф. канд. дис. ... – 2007. – 25 с.
3. Тюх Ю. Ю. Рослинний покрив Національного природного парку «Синевир» (Українські Карпати) / Ю. Ю. Тюх, С. М. Зиман, М. Ю. Дербак. – Ужгород: Ліра, 2011. – 160 с.
4. Зима С. М. Рідкісні квіткові рослини у флорі Національного природного парку «Синевир»: біолого-морфологічні особливості, популяційна структура та моніторинг / С. М. Зима, Ю. Ю. Тюх, І. С. Дербак та ін. // Вісник Нац. наук.-природн. муз. – 2005. – 2: 42–50.
5. Червона книга України. Рослинний світ. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 496 с.
6. Зиман С. М. Рідкісні таксони судинних рослин у флорі Національного природного парку «Синевир» / С. М. Зиман, Ю. Ю. Тюх // Укр. бот. журн. – 2008. – 65:513–519.
7. Фітобіота судинних рослин НПП «Синевір» та її репрезентативність у флорі Горган / С. М. Зиман, В. В. Новосад, Ю. Ю. Тюх, Л. І. Крицька // Наук. вісник Ужгородського ун-ту. – 2001. – 9:261–264.
8. Попович С. Ю. Рослинні раритети національного парку «Синевир» / С. Ю. Попович, П. М. Устименко // Укр. бот. журн. – 1996. – 53:111–117.
9. Зелена книга України. Ліси / за ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонка. – К.: Наук. думка, 2002. – 255 с.
10. Праліси Закарпаття. Інвентаризація та менеджмент / за ред. Ф. Гамор та П. Фейн. – Рахів, 2008. – 85 с.